

ΔΙΑΘΗΚΗ ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΛΑΤΡΗΝΟΥ

Πρώτος ἡ ἱερολογιώτατος Βολλανδιστῆς κ. Ἰππόλυτος Delehayε ἐξέδωκεν ἐκ κωδίκων βξ ἐν τοῖς *Analecta Bollandiana* Τόμ. ΙΑ' (1802) σ. 19-74 καὶ 136-181 τὸν βίον Παύλου τοῦ γέου τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ, κατέχοντα ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τοῖς Λατρῶσι μνημείοις. Εἶτα δὲ καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἠξίωσε δευτέρων φροντίδων τὸν αὐτὸν βίον ἐκ κωδίκων ἑνδεκα ἐν ὄλῃ¹ ἐν τῇ περὶ τοῦ Λάτμου ἔρους συγγραφῇ τοῦ κ. Θεοδώρου *Wiegand*². Πλὴν δὲ τοῦ βίου τούτου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον καὶ «Λόγος ἐγκωμιαστικὸς καὶ θαυμάτων διήγησις εἰς τὸν ὄσιον καὶ θεοφόρον πατέρα ἡμῶν Παῦλον τὸν ἐν τῷ Λάτρῳ» ἐκ τοῦ μόνου περιλαμβανόντος αὐτὸν κώδικος *Vaticanus graecus 704*, γεγραμμένου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα³, ὃν ἐγίνωσκεν ἤδη πρότερον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος ὁ Λέων Ἀλλάζιος⁴. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ διαθήκη τοῦ ὁσίου⁵. Ἄλλ' ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 27 κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ κ. Ἀλεξίου Κολουβά, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, περιέχεται ἐκ φ. 199^a-201^a ἡ αὐτὴ διαθήκη ἄλλως διατετυπωμένη καὶ ἐκτενεστέρα καὶ περατουμένη διὰ δύο στίχων μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῷ ἐκδεδομένῳ κειμένῳ τοῦ Λόγου. Φέρει δ' ἡ διαθήκη αὕτη ἐν τῷ κώδικι Κολουβά τὴν

¹ Εἰς τοὺς κώδικας τούτους προστίθεται νῦν δωδέκατος ὁ ὑπ' ἀρ. 27 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ κ. Ἀλεξίου Κολουβά ἐν φ. 160^a-198^b, οὗ ἀξία λόγου θὰ ἦτο ἡ ἀντιβολή. Ἴδε Νέου Ἑλληνομνημόνος Τόμ. ΙΒ' σ. 112 ἀρ. 4.

² *Der Latmos*. Ἐν Βερολίῳ. 1913 σ. 98-101, 105-135. Ἴδε καὶ Νέου

³ Παρὰ *Theodor Wiegand* ἐνθ' ἀν. σ. 101-2, 136-157.

⁴ Ἑλληνομνημόνος Τόμ. ΙΑ' σ. 328 κ. ε.

⁵ Αὐτόθι. σ. 152, 5-153. 26.

ἐπιγραφὴν «Ἡ τελευταία νομοθεσία καὶ διαθήκη τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Παύλου, παρεκκληθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ μονῇ καιμένου βιβλίου, ἐν ᾧ τὰ περὶ αὐτοῦ πλατύτερον τε καὶ σαφέστερον καθιστόρηται· καὶ ἀρχεται οὕτως». Ἐντεῦθεν γίνεται ἔργον, ὅτι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου ἱερουβαίση μονῇ ὑπῆρξε κώδιξ, εἰ μὴ τι ἄλλο τοῦλάχιστον τὸν ἐγκωμιαστικὸν περὶ αὐτοῦ λόγον, οὗ νῦν εἰς καὶ μόνον σώζεται κώδιξ, ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Βατικανικὸς, περιέχων ἐκτενέστερον καὶ ἄλλως διατετυπωμένον ἢ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ πατρὸς Delehaye. Διὸ ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον τὴν ἐνταῦθα ἐκδοσὶν τῆς ἐκείθεν παραληφθεῖσης ἐκτενεστέρας διαθήκης ἐν ἡμέραις, καθ' ἃς ἡ πολύτιμος δημοσίευσίς τοῦ κ. Wiegand παρέσχεν ἀφορμὴν πρὸς νέας μελέτας περὶ τῶν μονῶν τοῦ ἔρους Λάτρους¹.

Οἴδατε, ἀδελφοί μου ἀγκυπητοὶ καὶ πατέρες, ὅτι τὸ μοναδικὸν σῆμα ὑψηλὸν ἐστὶ καὶ ἐπιρμόνον καὶ ἀγγελικὸν καθαρτικὸν τε πάσης ἀμαρτίας διὰ τελείας ἐπιδουώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ τῆς μοναδικῆς φιλοσοφίας κορυφαῖοι καὶ ἡγαρόντες ἄγιοι πατέρες ἐκ τῶν ἀθλῶν καὶ ἀγώνων ὧν ἐτέλεταν καὶ τὰς νοσηθείας ἀρμοζούσας τοῖς πράγμασι δὲ πρὸς βεβαίωσιν ἡμῶν καὶ μάθησιν ἔθεντο. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰς ἐκείνων πράξεις ἐγγεγραμμένως ἔχοντες, μικρὰ τῆς ἐργασίας φροντίζομεν, ὧν πρῶτος εἶμι ἐγώ. Ἀλλὰ μηδεὶς εἰς τὴν ἐμὴν ἀφορὴν βῆθουρίαν καὶ ἀμέλειαν καταπεφρονημένως καὶ ἡμελημένως τὸν τῆς ζωῆς αὐ-¹⁰ τοῦ χρόνον διαιτελέσῃ, μηδὲ πάλιν εἶπῃ τὸ Ἰατρὰ, θεράπευτον σεαυτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ἐμυνοῦ ἐπιλέλησμαι, ἀλλ' ὑμεῖς οὐ βούλομαι ἀστοχῆσαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τοίνυν, ἵνα μήτε ὑμεῖς ἐχητε πρόφασιν δῆθεν ὡς μὴ δοθέντος ὑμῖν τόπου διαταγῆς, μήτε οἱ μεθ' ὑμᾶς ἐρχόμενοι ἔχωσι λέγειν, ὅτι, εἰ εὔρομεν ἐγγράφως, ἐφυλάξομεν αὐτὸ πρὸς ταῦτα οὐκ ἄφ' ἐαυτοῦ εἶπεν ἡ νομοθετήσαι βούλομαι, ἀλλ' ἄπερ ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων, εἰ δὲ ἐκ

8. πρῶτος εἶμι 10 (καὶ κατωτέρω) μηδὲ

¹ Ἴδε καὶ Νέου Ἑλληνοερνήμονος Τόμ. 1B' σ. 101 κ. ε.

τοῦ ὁσίου καὶ δικαίου πατρὸς ἡμῶν Ἰησοῦ Θεοδιδάχμη, ταῦτα καὶ διατίθημι ὑμῖν.

Παρηγγέλλω οὖν ὑμᾶς, ὦ τέκνα, καὶ ἀσπαλιζομικ καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἀνατίθημι, πρὸ πάντων, μετὰ πάντων καὶ διὰ πάντων ἀνευδοιάστωι καὶ ἀσυλλογίστως πιστεῦσιν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ζωρχικὴν Τριάδα, καθὼς βεδοχπίσμεθα καὶ ἀναγεγεννημέθα καὶ τετελειώμεθα. || θεὸν τὸν πατέρα ὁμολογεῖν, θεὸν τὸν υἱὸν, θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τὰ τρία τῇ θεότητι καὶ τρία τὸ ἐν ταῖς ὑποστάσεσιν· εἰς γὰρ θεὸς ἡ Τριάς
 10 διὰ τὸ ὁμοούσιον, εἰ καὶ διήρηται διὰ τὸ ἕτεροῦπόστατον· αὐθις τε ὁμολογεῖν τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ φιλανθρωπίαν ἄμετρον ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, δηλονότι ἐκ τῆς ἀγίας καὶ πανακμώμου Θεοτόκου τῆς Σάρκα ἀνειληφῶτα εἶχα σποράς ἀνθρωπίνης καὶ ἐκ γαστρὸς ἀδ-
 15 τῆς γεγεννημένον, διπλοῦν τε ὄντα τὸν αὐτὸν, ὄλον τέλειον τῇ θεότητι καὶ ὄλον τέλειον τῇ ἀνθρωπότητι, καθὼς καταλλήλως ἔδρασε τὰ τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα· πρὸς τούτοις ἀποστρέφασθαι πάσῃ αἰρετικῆς μεθοδείας πλάνην, ἐπομένους ταῖς ἀγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς συνόδοις καὶ ταῖς τῶν προωδευκότων ἀγίων πατέρων διδακταλλαῖς, κα-
 20 θὼς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης ἢ καθολικῆ ἐκκλησία παρέλαθε καὶ φυλάσσει· προσέρχεσθαι δὲ καὶ ταῖς ἀγίοις καὶ ἀχράντοις μυστηρίοις, ὡς ἀληθῶς καὶ κυρίως τοῦ θεοῦ καὶ ζωοποιοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταληψομένους· προσκυνεῖν τε καὶ ἀποδοῦχασθαι τὰς ἱεράς καὶ σεπτὰς εἰκόνας
 25 τοῦ τε κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων, προφητῶν καὶ μαρτύρων καὶ πάντων ὁσίων καὶ δικαίων καὶ μηδὲν τούτων ἡγεῖσθαι τιμιώτερον ἢ σεδρασιμιώτερον, εἰ καὶ μάχαιρα καὶ πῦρ καὶ ἕτερα κολαστήρια πρόκεινται καὶ ἀπειλοῦσιν ἡμῖν· ἢ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνας ἐπὶ τὸ πρῶτότυπον ἐπανάγεται, ὡς φησιν ὁ μέγας
 30 Βασίλειος· τούτων τε τὰς πρεσβεῖας ἐξικτεῖσθαι ὡς ἰλωποισουμένους τὸ θεῖον. Ἔτι μὴν τὰς ἐτησίους καὶ δεσποτικὰς ἑορτὰς τιμᾶν τε καὶ σχολάζειν ἀπὸ παντὸς ἔργου μέχρι καὶ οἰκτροῦ πράγματος, ὁμοίως καὶ τὴν ἀγίαν καὶ ἀναστάσιμον ἡμέραν, ἧτις ἐστὶν ἡ ἀγία Κυριακή, οὐ τὴν κατ' ἐνικυτὸν εὑρισκομένην μίαν καὶ μόνην λέγω, || ἀλλὰ τὰς
 35 καθ' ἑδομάδα ἀπαντώσας, καὶ ταύτας σχολάζειν ἀπαραδάτως, ὡς

ὑπὸ θεοῦ τιμημένους. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται· «ὅτι
 ἐδόξα, φησὶν, ἡμέρα, κλητὴ ἁγία ἐστὶ ὑμῖν πᾶν ἔργον λατρευ-
 τὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ πλὴν ὅσα ποιηθήσεται πάση ψυχῇ». Εἰ
 οὖν ὁ νόμος ταῦτα εἶπε, πῶσω μᾶλλον ἡμεῖς, ἀδελφοί, οἱ ἐν χάριτι
 δικαιοθέντες ὀφειλομένοι πλεῖον ἐκείνων περισσεύειν κατὰ τὴν θεϊνὴν
 φωνήν. Δεῖ οὖν ὑμᾶς, ὡ τέκνα, μὴτε ζύλα κόπτειν, μὴτε ξυλοφορεῖν
 μὴτε ἄλλο τι μικρὸν ἢ μέγα ἔργον ποιεῖν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας Κυ-
 ριακῆς, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ὀνειδιστικῶς ἀκούσωμεν τὸ Οἱ Ἰερεῖς ἐν τῷ
 ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦσι καὶ τὰ ἐξῆς, ὅσα δὲ κατὰ ψυχὴν φέρει
 τὸ κέρδος ταῦτα πληροῦν, τουτέστι προσευχὴν, ἀνάγνωσιν, ψάλμω-
 10
 δίαν, εὐποιαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα εἰς τὸν ἔσω διακρίνοντα ἄνθρωπον
 τῶν ἔξω ἐλευθεροῖ περιστάσεων. Ἐτι καὶ τὰς νηστείας τῆς μεγάλης
 καὶ ἁγίας Τεσσαρακοστῆς φυλάττειν ξηροφαγοῦντας καὶ μὴτε ἔλκιον,
 μὴτε σφάριον διακινᾶσθαι μέχρι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας
 Θεοτόκου καὶ μόνον καὶ πάλιν φυλάττειν ἕως τοῦ ἁγίου Πάσχα, εἰ
 15
 μὴ τι μικρὸν μεταλαμβάνειν οἴνου Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ, καὶ τοῦτο
 δι' ἀσθένειαν σώματος. Μηδὲ ἔχειν τινὰ ἐξουσίαν ἀπέργεσθαι εἰς δια-
 κονίαν ἔξω τῆς μονῆς ἕως τῆς νέας Τρίτης τοῦ ἁγίου Πάσχα, ἀλλὰ
 καθέζεσθαι ἕκαστον εἰς τὸ κελλὶον αὐτοῦ καὶ, κρούοντος τοῦ ζύλου,
 συναγέσθαι σπουδαίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπιμελῶς καὶ προσεχῶς 20
 ἐπιτελεῖν τὸν Ὄρθρον, τὰς Ὁραὶς τὸ τε Λυχνικὸν καὶ τὸ Ἀπόδειπνον
 μετὰ τῶν προστεταγμένων στιχολογιῶν καὶ πάλιν ἡσύχως ἐπαναχω-
 ρεῖν εἰς τὰ κελλίδια καὶ τῆς συγῆθους ἐπιμελεῖσθαι ἀκολουθίας. Εἰ τις
 δὲ παραβῇ τὰ προστεταγμένα, εἰ μὲν κατὰ ἄγνοιαν ἢ ἀνάγκης κατε-
 πειγούσης, τοῖς ἡ ἀρμόζουσι παρὰ τοῦ προεστῶτος καθυποδαλλέσθω 25 φ. 200^β
 ἐπιτιμίοις, εἰ δὲ κατὰ περιφρόνησιν, βαρυτέροις, καὶ ἵνα ἡ ἀκοινωνη-
 τος τὸ ἅγιον Πάσχα. Εἰ δὲ ἐνιστάμενος μένη ἀδιόρθωτος, διωκέσθω
 ἀνυπερθέτως ἐκ τῆς μονῆς, ἵνα μὴ καὶ ἄλλοις τῆς οἰκείας φώρας
 μεταδώσῃ. Περὶ δὲ τῶν προστεταγμένων λοιπῶν νηστειῶν, ἡγουν τῆς
 Τεσσαρακοστῆς τῆς ἁγίας γεννήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ θεοῦ Ἰη-
 30
 σοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων κορυφαίων Ἀποστόλων, καὶ ταύτας φυ-
 λάττειν μετὰ τῆς ἐν ταῖς Ὁραῖς στιχολογίας καὶ τῆς λοιπῆς ἀκολου-
 θίας. Τὴν δὲ νηστειᾶν ἐπιτελεῖν ἕκαστον καθόσον δυνάμειος ἔχει ἢ
 ὡς ἀνδοκμάσῃ ὁ προεστῶς. Τετράδα δὲ καὶ Παρρασκευὴν καὶ ταύ-
 τας φυλάττειν ξηροφαγοῦντας ἄνευ μέντοι σωματικῆς ἀσθενείας ἢ 35

δεσποτικῆς ἐορτῆς ἢ μνήμης ἁγίων τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιτελουμένων, τῶν τε ἁγίων Θεοφανεῶν καὶ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς· τὰς δὲ λοιπὰς φυλάττων οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ λήψεται στέφανον παρὰ Κυρίου τοῦ τῶ πάντα δικαίῳ ζυγῷ σταθμιζόντος.

5 Καὶ τοῦτο δὲ παραγγέλλω καὶ ἐξαρτάζομαι ὑμῖν, ἀδελφοί, ἵνα μηδέποτε δεξιθῆτε πρὸς τὸ κατοικῆσαι εἰς τὴν λαύραν εὐνοῦχον μήτε παιδίον μήτε ἄλλον τινὰ ἀγένειον ἐνδοθεν εἰκοσπετίεα, ἀλλὰ μηδὲ γυναῖκας παραχωρεῖν εἰς τὴν μονὴν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Θεοφόρων καὶ ἁγίων πατέρων. Ὁ δὲ τοῦτο παραδόντι τολμῶν
10 ἔστω ὑπὸ κατάρχῃ καὶ τῇ αἰωνίῳ ἀναθέματι ἐνοχος.

Περὶ δὲ ἐτέρης σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ὑμεῖς, ἀδελφοί, ἠκούσατε καὶ ἐμάθετε, ὅτι στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν βαδίζουσιν ἡρετιτάμεθα, καὶ ὁ ἀσκήσας βουλόμενος, σωτηρίας ἐπιέμενος, πάντα τὰ αὐτῆς ἐπιπονά ὅσα καὶ ὅσα προθύμως καταδέχεται. Δεῖ οὖν ὑμᾶς, πρὸ ὀφθαλ-
15 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35
μῶν ἔχοντας τὸν θάνατον ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τρέχειν ὡς οὐκ ἀδήλως καὶ πυκτεύειν ὡς οὐκ ἄερα δέροντα καὶ καταπαλαίειν τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκὸς καὶ ἐν τῇ εὐτονίᾳ τῆς ψυχῆς πάντα τὰ διατεταγμένα ποιεῖν καὶ ἀχρεῖον ἑαυτὸν λέγειν, εὐχαριστεῖν τῷ ἁγίῳ καὶ ἐνδόξῳ καὶ φοβερῷ θεῷ καὶ μηδὲν κατ' ἐρήθειαν ἢ κενοδοξίαν ποιεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸν θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀρέσκειαν, ὅτι ὁ θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπρέσκειαν. Μὴ καυχᾶσθαι τὸ σύνολον, μὴ ἐγκώμια ἑαυτῷ λέγειν, μηδὲ ἄλλου ἐγκωμιάζοντος ἡδέως ἀκούειν, ἐν κρυπτῷ δὲ πάντα δουλεύειν καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ποιεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸν παρὰ θεοῦ ἔπαινον ζητεῖν καὶ τὴν φοβερὰν
25 καὶ ἐνδοξὸν αὐτοῦ παρουσίαν ἐννοεῖν, τὴν μετάδοσιν τὴν ἐντεθεῖαν, τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις, ὁμοίως τὸ ἡτοιμασμένον πῦρ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥήτου μνημονεύειν, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, καὶ σὺν τῷ Δαυὶδ
30 προλέγειν, ὅτι τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἀνταπόδοσις πολλή, μισθὸς πολὺς καὶ στέφανοι δικαιοσύνης, αἰώνιοι σκηναί, ζωὴ ἀτελεύτητος, χαρὰ ἀνεκλάλητος, μονὴ ἀκατάλυτος παρὰ τῷ πατρὶ καὶ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῷ ἐν οὐρανοῖς ἀληθινῷ θεῷ ἐμφανισμὸς προσώπου πρὸς πρόσωπον μετὰ ἀγγέλων χορείας, μετὰ πατέρων,
35 πατριάρχων, μετὰ προφητῶν, μετὰ Ἀποστόλων, μετὰ μαρτύρων καὶ

ὁμολογητῶν καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐκρεστησάντων, μεθ' ὧν εὐρεθῆναι
 σκουδάσωμεν χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

Γῆς ἐπέδην γυμνός, γυμνός δ' ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι,
 καὶ εἰ μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὄρων τὸ τέλος ;